

Naiskysymyksestä sukupuolikysymykseen

Husso, Marita & Heiskala, Risto (toim.) (2016).
Sukupuolikysymys. Gaudeamus. 304 s.

YHTEISKUNNALLISET ja historialliset kehityskulut ovat olleet rakentamassa naisten ja miesten elämää samoin kuin tasa-arvopolitiikkaa. Kirjan nimestä nousee mieleen 1800-luvun lopun naiskysymys, jonka myötä alettiin ajaa naisille tasa-arvoisia oikeuksia miesten kanssa. Yhteiskunnan modernisoituessa 1960-luvun arvokumouksen tuoksinoissa naisten tasa-arvotavoitteet laajenivat, ja yhteiskunnassa siirryttiin tasa-arvokysymyksen vaiheeseen. Tavoitteena pidettiin edelleen naisten aseman parantamista.

Viime vuosikymmeninä monia tasa-arvotavoitteita on saavutettu, ja sukupuolta ja seksuaalisuutta on alettu problematisoida uudella tavoin. Onkin syytä puhua sukupuolikysymyksestä: On totuteltu siihen, että naisen lisäksi mies on sukupuoli. Monien sukupuolien olemassaolo tunnustetaan ja heteroseksuaalisuuden itsestäänselvyys kyseenalaistetaan.

Sukupuolikysymys perustuu aihepiiriä käsittelevään luentosarjaan ja on nimekkään, valtaosin yhteiskuntatieteilijöistä koostuvan tekijäjoukon kirjoittama. Tekijöiden tavoitteena oli kirjoittaa perusoppikirja, joka johdattaisi sukupuolikysymyksiin ihmistieteiden eri aloilla. Sellainen on sukupuolitutkimuksen alalta puuttunut, vaikka tarjolla on monia hyviä johdatteluun soveltuvia kirjoja (s. 7).

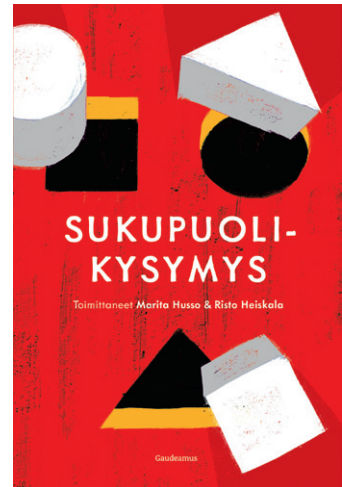
Kirja on hyvä ja jäntevä kokonaisuus. Sukupuolta käsitellään laaja-alaisesti: kirjoittajat tuovat esiin tutkimusten ja teoreettisten lähestymistapojen moninaisuuden mutta myös teorioiden ja käytäntöjen yhteenkietoutumisen.

SUKUPOULEN JÄSENTÄMISTAVAT

Kirjan jaottelu kolmeen osioon on selkeä ja toimiva. Ensimmäinen osa perehdyttää sukupuolen jäsentämistapoihin. Sen avaava Anna Rotkirch esittelee sosiobiologista lähestymistapaa sukupuoleen. Hän keskittyy erityisesti seksuaalivalinnan teorioihin ja vanhemmuuteen investointiin, eli peruskysymyksiin, joista sukupuoli ja sukupuolitettu käyttäytyminen evoluution näkökulmasta hänen mukaansa rakentuvat.

Rotkirch pyrkii samalla rakentamaan siltaa sosiobiologisesta lähestymistavasta sukupuolen kulttuurista rakentumista painotamaan nais- ja sukupuolitutkimukseen. Se on tervetullutta, sillä näiden kahden tutkimusalueen vuorovaikutus on ollut vähäistä.

Tuula Juvonen haastaa sukupuolen oletetun luonnollisuuden ja sen itsestäänselvyuden, jonka mukaan sukupuolta pidetään biologisena tosiasiana. Hän valaisee teoreettisia lähestymistapoja, jotka

ovat mahdollistaneet ihmisen sukupuolittamisen ja heteroseksuaalisoinnin tarkastelun kulttuuristen ja sosiaalisten prosessien myötä. Juvonen vaatii katseen kääntämistä yhteiskuntaan:

”Kun biologiaa lakataan ajattelemasta ihmisten sukupuolieroja ja käyttäytymistä ohjaavana luonnollisena, universaalina ja ylihistoriallisesti muuttumattomana ytimenä ja perustana, osoittautuu kaksijakoiseksi sukupuolitettu ja seksualisoitu ruumiillisuus kaikkinne lieveilmiöineen ennen kaikkea pakottavaksi yhteiskunnalliseksi valtasuhteeksi.” (s. 53)

Marita Husso ja Risto Heiskala hahmottelevat sukupuolen tutkimukseen institutionaalisen näkökulman, jonka avulla voitaisiin edistää erilaisten sukupuolen lähestymistapojen vuoropuhelua. He esittävät kuuden erillisen mutta toisiinsa liittyvän inhimillisen käyttäytymisen selitystavan synteisiin. Sen teoreettisia lähestymistapoja ovat biologia, rationaalinen valinta, regulatiivinen institutionalismi,

normatiivinen institutionalismi, diskursiivinen institutionalismi ja habituaalinen institutionalismi (s. 64). Kirjoittajat arvioivat, että mallin kehittelyllä olisi annettavaa sukupuolittutkimuksen lisäksi etnisyyden, iän ja luokan tutkimukselle. He painottavat intersektionaalisuutta, erilaisten yhteiskunnallisten erontekojen tarkastelemista toisiinsa kietoutuneina.

Ensimmäinen osio on monipuolinen ja tuore kokonaisuus, joka osoittaa, että sukupuolikosymyksiä voi tarkastella samanaikaisesti sekä biologisesti että kulttuurisesti rakentuneina. Lukijalle vahvistuu käsitys, että eri lähestymistavat voidaan nähdä pikemminkin toisiaan täydentävinä kuin kilpailevina selityksinä.

SUKUPUOLI ARJEN KÄYTÄNNÖISSÄ

Toisessa osiossa keskitytään sukupuoleen arjen käytännöissä. Marita Husso tarkastelee, miten sukupuolistuneet tapaisuudet määrittävät yksilön toimintaa, suhteita ja valinnan mahdollisuuksia. Eeva Luhtakallion aineistona ovat aikakauslehtien kansikuvat, ja hän tuo analyysissään esiin, miten sukupuolta tuotetaan ja uusintetaan representaatioissa. Maarit Alasuutari paneutuu varhaiskasvatukseen ja toteaa tutkimuksensa pohjalta, että sukupuolistereotyytiat elävät edelleen vahvoina päiväkodin arjessa.

Päivi Korvajärvi käsittelee työelämän sukupuolijakoja ja erityisesti feminisoitumisen ilmiötä palvelutyössä. Johanna Lammi-Tastula ja Minna Salmi tarkastelevat työelämän ja perheen yhteensovittamisen ongelmia ja niissä sukupuolen mukaan ilmeneviä eroja.

POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ

Kolmas osio käsittelee poliittista järjestelmää. Risto Heiskala ja Marita Husso kuvaavat sukupuolen historiaa Suomessa. He erottavat siinä kolme sukupuoliradikalismien aaltoa: ensimmäinen lähti liikkeelle 1800-luvun jälkipuoliskolla, toinen 1960-luvulla ja kolmas 1980-luvulla.

Sukupuoliradikalismien aaltoja tarkastellaan kytkeytyneinä yhteiskunnan modernisaatiokehitykseen, jossa sukupuolimääreitä ovat muunnelleet ja jakaneet muut yhteiskunnalliset erottelijat, kuten ikä, asuinpaikka, etnisyys ja luokka. Kirjoittajien mukaan Suomessa kuten muissakin Pohjoismaissa sukupuolten välinen kuilu on kansainvälisessä vertailussa pienin.

Marjaana Jauhola ja Johanna Kantola asettavat suomalaisen sukupuolipolitiikan globaaliin kontekstiin. He haastavat stereotyyppian Suomesta tasa-arvon mallimaana ja väheksyntämme kansainvälisen sukupuolipolitiikan merkityksestä tuomalla esiin, että mielikuvilla siirretään huomio pois sukupuolipolitiikan globaalista luonteesta ja jäljellä olevista eriarvoisuuksista. Esimerkiksi naisiin kohdistuvan väkivallan vertailuissa Suomi sijoittuu heikoimpien joukkoon.

Raija Julkunen tarkastelee sukupuolta valtiollisen politiikan kohteena Suomessa. Hän jäsentää kehityskulun kolmeen periodiin: 1960-luvulta 1980-luvun puoliväliin toteutui tasa-arvokehityksessä räjähdysmäinen harppaus, joka kytkeytyi hyvinvointivaltion rakentamiseen.

Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli oli suosiollinen naisten tasa-arvopyrkimyksille, ja sitä onkin kutsuttu naisystävälliseksi. Se perustui valtiofeminismiin, jolla tarkoitetaan naisintressejä ajavien integroitumista valtion instituutioihin: yhteiskuntaa uudistetaan valtion valtaa hyväksi käyttämällä. 1980-luku merkitsi katkosta feminismille ja sukupuolipolitiikalle, kun kehitys kääntyi kohti uusliberalismia ja globaalia taloudellista järjestystä. Suomesta rakennettiin aiempaa tehokkaampi mutta eriarvoisempi kilpailukyky-yhteiskunta.

Tasa-arvopolitiikka on edelleen vahvaa, mutta kuten Julkunen toteaa, naisystävällisen hyvinvointivaltion tulevaisuus on taas kerran epäselvä.

SUKUPUOLI OHITETAAN YHÄ

Vaikka kirjassa painottuu yhteiskuntatieteellisyys, se on suunnattu myös humanististen tieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoille. *Sukupuoli* on erinomainen johdatus aihepiiriin, mutta tarjoaa viitteineen kelpo käsikirjan myös sukupuolen tutkimukseen perehtyneille.

Laaja-alaisen käsityksen sukupuolesta tarjoavaa teosta voi suositella erityisesti kasvatustieteilijöille, sillä kasvatustieteiden piirissä sukupuoli ohitetaan edelleen yleisesti. Jos se muistetaan, keskustelussa on kovin tavallista päätyä biologiseen näkemykseen sukupuolesta ja sukupuolistereotyyppisten käsitysten toisteluun.

MARJO VUORIKOSKI

KT, entinen yliopistonlehtori